

ЩОДО ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ УКРАЇНИ.

Чумаченко М.В., Ясінська С.М.

Науковий керівник - доц. каф. «Економіка підприємства» Маковецька О.В.

В економічній літературі існують різні підходи до визначення інвестиційної привабливості, або інвестиційного клімату, держави як сукупності політичних, правових, економічних і соціальних умов та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання, що забезпечують інвестиційну діяльність вітчизняних і закордонних інвесторів. У найбільш загальному вигляді, не вдаючись до аналізу цих підходів, можна уявити систему визначальних чинників, згрупованих у такий спосіб:

- політико-правове середовище, що характеризується політичною стабільністю суспільства, наявністю і стабільністю нормативної бази підприємницької і інвестиційної діяльності, гарантією рівності форм власності й інвестицій у перехідний період та ін.;

- економічне середовище, або стабільність національної валюти, темпи росту інфляції, режим оподаткування і валютного регулювання, стан фондового ринку і фінансово-кредитної системи, ємність і платоспроможність внутрішнього ринку;

- ресурси і інфраструктура, соціально-культурне середовище, екологія.

До числа найбільш відомих західних систем оцінок інвестиційної привабливості і ризику належать рейтинги Institutional Investor, Euromoney, Business Environment Risk Index (BERI).

Рейтинг Institutional Investor оцінює насамперед кредитоспроможність країн і складається при участі експертів 100 провідних міжнародних банків.

Рейтинг Euromoney базується на дослідженні таких груп індикаторів: ринкових - 40 %; кредитних - 20 %; політико-економічних – 40 %.

У рейтингу BERI оцінюється політична стабільність, ставлення закордонних інвестицій, націоналізація, девальвація, платіжний баланс, темпи економічного зростання, витрати по заробітній платі, продуктивність праці, інфраструктура, умови коротко- і довгострокового кредитування та ін.

Результати експертних оцінок, проведених у 2008-2009-х роках, свідчать про достатньо низьку привабливість України. У різноманітних рейтингах їй приділяється місце

від 120-го до 150-го серед держав світу. Невисоке положення займає Україна і серед країн із перехідною економікою.

У вересні 2009 року Світовий економічний форум опублікував черговий «Світовий звіт з конкурентоспроможності 2009-2010», в якому Україна серйозно погіршила свій рейтинг за останній рік: країна опустилась з 72-го до 82-го місця з 133 країн. Також у вересні, Світовий банк опублікував результати свого дослідження «Ведення бізнесу 2010», в якій Україна зайняла 142-е місце з 183 країн [1].

Міжнародна практика вибору держави-реципієнта крім оцінки загального інвестиційного клімату базується також на урахуванні специфічних особливостей самого проекту, ступені розвитку даної держави. Так, при реалізації міжнародних проектів, пов'язаних із виконанням масштабних будівельних робіт, здійснюваних при сприянні Всесвітнього банку, чинники, що впливають на прийняття рішень, систематизуються по категоріях країн: що розвиваються, середнього рівня розвитку, розвинуті.

Аналіз поданих оцінних чинників дозволяє віднести Україну в цілому до категорії країн із середнім рівнем розвитку. Проте при всіх інших сприятливих обставинах невирішеність проблеми власності на землю різко знижує її привабливість як об'єкта довгострокових вкладень. Крім того, до чинників, що дестабілізують економіку України, можна віднести тягар податкового законодавства, обмеження, пов'язані з рухом капіталу, нерозвиненість фондового ринку, складне фінансове положення більшості підприємств. Проте Україна має потужний, промислово-розвинений виробничий потенціал, розвинену інфраструктуру, вигідне географічне положення. Позитивний вплив мали проведена грошова реформа, стабілізація національної валюти і керованість інфляційними процесами. За рівнем економічного потенціалу, як свідчать експертні оцінки, Україна входить у число перших п'ятох країн Європи, а по ефективності його використання знаходиться в другій сотні країн світу.

Світовий досвід свідчить, що країни з перехідною економікою не в змозі самостійно вийти з економічної кризи без притягнення й ефективного використання іноземних інвестицій, забезпечуючи доступ до сучасних технологій і менеджменту, іноземні інвестиції не тільки сприяють формуванню національних інвестиційних ринків, але і роблять динамічними інші чинники в розвитку ринків товарів і послуг. Крім того, іноземні інвестиції сприяють мірам макроекономічної стабілізації, дозволяють вирішувати багато соціальних проблем цього періоду. Макроекономічні умови для інвестиційної політики створюються відповідною державною політикою, яку реалізують органи центральної

виконавчої влади та Національний банк. Для України це передусім Міністерство економіки, Міністерство фінансів, Мінпраці, галузеві міністерства та комітети, Державна податкова адміністрація, Антимонопольний комітет. Держава може брати участь в інвестиційному процесі як безпосередньо, вкладаючи свої бюджетні кошти (централізовані бюджетні інвестиції), розвиваючи підприємства державного сектора економіки, так і опосередковано: впливаючи на інвестиційне середовище (створюючи макроекономічний інвестиційний клімат, розвиваючи грошово-кредитну сферу, стимулюючи бюджетними витратами сукупний попит, розвиваючи і регулюючи банківську діяльність, діяльність інвестиційних посередників, фінансуючи і стимулюючи академічну науку, діяльність дослідницьких науково-технічних і проектних організацій) або регламентуючи умови фінансової та господарської діяльності підприємств (податки, норми амортизації, охорона праці, екологічні нормативи, стандартизація продукції).

The Wall Street Journal та Фундація Heritage простежують процеси економічної свободи у всіх країнах світу за допомогою впливового Індексу економічної свободи.

Індекс економічної свободи — показник, який щорічно розраховується The Wall Street Journal і Heritage Foundation по більшості країн світу з 1995 року [2].

Економічна свобода — це фундаментальне право кожної людини управляти її власною працею та майном. В економічно вільних суспільствах, особи вільні у виборі роботи, виробництві товарів, витратах та інвестиціях будь-яким шляхом, яким забажають. Всі ці свободи підтримуються і захищаються державою. В економічно вільних суспільствах, також, уряд дозволяє праці, капіталу і товарам вільно переміщатися і утримується від примусу і тиску на свободи, втручається лише у разі необхідності збереження і функціонування самого себе.

Індекс 2010 було опубліковано 20 січня 2010 року та охоплює 183 країн світу, 179 з яких потрапили в рейтинг з оцінками на основі 10 показників, що охоплюють відкритість економіки, регуляторну ефективність, які включені в індекс це — індивідуальне розширення прав і можливостей, рівного відношення, а також заохочення конкуренції. Економіка України посіла 162-е місце в індексі 2010 року. Ця оцінка в 2,4 процентних пунктів нижче, ніж у минулому році, що відображає зменшення оцінки в 6 з 10 економічних свобод. Україна займає 43-є місце з 43 країн регіону Європи, а її загальний бал нижче, ніж середні світові показники .

Україна відстає від інших європейських країн, особливо у сфері створення підприємницького середовища та викорінення корупції. Прогрес у сфері приватизації та по залученню іноземних інвестицій був повільним. Нормативна та регуляторна бази зали-

шаються обтяжливими й неефективними. Бюрократичні перешкоди роблять комерційні операції та формування бізнесу складним завданням. Судовій системі не вистачає незалежності та потенціалу, а правові процедури, як правило, пов'язані з корупцією». Очевидно, що різні міжнародні інститути привертають увагу до систематичних проблем в різних сферах, що Україні необхідно вирішувати якомога скоріше. Іноземні та вітчизняні інвестори також надсилають попереджувальні сигнали. Українська влада повинна прислухатись до таких сигналів та підготувати відповідні стратегічні плани, як відповідь на них.

Для підтримання діалогу з владою створені Консультативна Рада з питань іноземних інвестицій в Україні при Президенті України, Рада інвесторів при Кабінеті Міністрів України, тощо. [3]

Дослідження інвестиційного макросередовища в Україні [4] свідчать про те, що, з одного боку, ключову роль у його формуванні відіграє уряд, який визначає амортизаційну, грошово-кредитну, бюджетну, податкову політику тощо. З другого, на динаміку інвестицій істотно впливає ступінь розвитку фінансової та фондової інфраструктури вітчизняної економіки. Не менш суттєвим є й те, що між цими визначеннями існує рефлексивний зв'язок, тобто вони взаємопов'язані, а напрям впливу може бути двостороннім. Наприклад, кредитна й інвестиційна репутація уряду впливає на ринкові індикатори. І навпаки, низька активність інвесторів на внутрішньому ринку країни є показником недовіри інвесторів до її економічної політики. Загалом це свідчить про необхідність використання усього комплексу важелів (державних і ринкових) для формування привабливого інвестиційного макросередовища і залучення потрібного обсягу інвестиційних ресурсів у вітчизняну економіку.

Для підвищення інвестиційної привабливості України необхідно працювати над 7-ма основними, найважливішими бізнес-сферами:

1. Боротьба з корупцією:

- забезпечення неухильної передбачуваності державної фіскальної політики та процесу внесення змін до нормативно-правової бази держави шляхом постійного, прямого та збалансованого діалогу між рівно зацікавленими сторонами влади та бізнесу на всіх рівнях;

- скасування численних невідповідностей і неузгодженостей та недосконалої юридичної техніки в чинних законодавчих актах, щоб унеможливити різночитання регуляторних норм та їх трактування не на користь добросовісних представників бізнесу;

- перегляд функціональних, операційних аспектів і принципів організації державної служби, забезпечуючи чіткий розподіл регулюючих та господарських функцій у кожному органі виконавчої влади або державному підприємстві, викоринуючи виконання неефективних функцій та встановлюючи суворі механізми контролю за виконанням посадових функцій у встановлений законом спосіб;

2. Реформа судової системи :

- врегулювання питань підсудності справ різним судам шляхом ліквідації подвійної підсудності справ, зумовленої різним суб'єктним складом (на даний момент є справи, що можуть розглядатися судами загальної юрисдикції, господарськими судами та адміністративними судами);

- вдосконалення організаційного забезпечення судів та підвищення кваліфікації кадрового складу судів. У разі, якщо створення спеціалізованих судів, які б якісно здійснювали правосуддя у тій чи іншій спеціалізованій сфері не стане наразі частиною реформи судової системи, то необхідно ввести чітку спеціалізацію між суддями з постійним підвищенням кваліфікації судців в рамках спеціалізації;

- постійне проведення узагальнення існуючої судової практики за найбільш поширеними сферами ділової активності, особливо в судах загальної юрисдикції, з огляду на постійно зростаюче різноманіття правовідносин, пов'язаних із здійсненням такої активності;

- спрощення виконання судових рішень у порядку виконавчого провадження з метою запобігання ухилянням від виконання судового рішення як з боку боржника, так і з боку виконавця.

3. Земельна реформа:

- забезпечення законодавчих підвалин для створення і ефективного функціонування ринку землі в Україні шляхом прийняття Законів «Про ринок земель», «Про державний земельний кадастр» та «Про земельні аукціони». На нашу думку, для того, щоб ринок землі функціонував ефективно, необхідно також скасувати мораторій на продаж земель сільськогосподарського призначення;

- урівноваження прав іноземних і вітчизняних юридичних осіб щодо набуття прав власності на землю несільськогосподарського призначення шляхом внесення відповідних змін до Земельного кодексу України;

- значне спрощення дозвільної системи щодо набуття прав власності на землі та об'єкти будівництва.

4. Валютне регулювання :

- виконання Україною зобов'язань щодо валютного регулювання, передбачених Меморандумом з Міжнародним валютним фондом;
- розвиток та використання різноманітних інструментів валютного хеджування з метою нейтралізації впливу валютних ризиків на ділову активність;
- лібералізація валютного регулювання шляхом встановлення більш м'яких та гнучких правил контролю за рухом капіталу відносно іноземних інвесторів, що також дозволяти б місцевим фізичним та юридичним особам ефективно працювати на міжнародних ринках;
- прийняття спеціального закону про валютний контроль та валютне регулювання найближчим часом.

5. Відшкодування податку на додану вартість :

- забезпечення виконання державою своїх зобов'язань щодо відшкодування ПДВ у порядку та у строк, встановлені законодавством;
- запровадження альтернативних механізмів виконання державою своїх зобов'язань з податку на додану вартість, як, наприклад, вексельна форма сплати ПДВ; зарахування сум ПДВ, що підлягають бюджетному відшкодуванню платнику, у рахунок зобов'язань податку на прибуток та інших податків і обов'язкових платежів до державного бюджету України; зарахування сум ПДВ, що підлягають бюджетному відшкодуванню платнику, у рахунок платежів за придбання продукції з державних фондів, враховуючи потреби того чи іншого підприємства;
- поновлення на законодавчому рівні відповідальності держави в особі податкових органів і казначейства за несвоєчасне відшкодування у вигляді нарахування відсотків (пені), а також витрат платника податку у зв'язку із судовими позовами, спричиненими несвоєчасним відшкодуванням ПДВ з боку державних органів.

6. Спрощення митних процедур :

- повний перехід на електронний документообіг, пов'язаний з митним оформленням та митним контролем як ефективний інструмент наближення наших стандартів до міжнародно-визнаних;
- визначення митної вартості відбуватиметься на підставі першого методу у всіх можливих випадках, за інших обставин митні органи користуватимуться прозорими міжнародними ціновими індексами товарів для оцінки фактичної митної вартості імпортованих товарів. Крім того, чинний перелік документів, необхідних для

підтвердження митної вартості, слід скоротити з метою виключення тих документів, надання яких декларантом неможливе у всіх без виключення випадках;

- регламентація чіткої процедури включення роялті до митної вартості дасть змогу чітко визначати і контролювати митну вартість імпортованих товарів;

- прийняття нової редакції Митного кодексу України, гармонізованого з міжнародним законодавством (зокрема, Кіотською конвенцією, до якої Україна приєдналась у жовтні 2006 року) як спосіб вирішення проблем ускладнених митних процедур.

7. Технічні бар'єри в торгівлі:

Остаточне підтвердження добровільного статусу стандартів в Україні (за виключенням тих, на які є посилання або про які йдеться у технічних регламентах) шляхом внесення відповідних змін до законодавчих та підзаконних нормативних актів. Має відбутись прискорення гармонізації українських стандартів з європейськими і міжнародними та забезпечення відповідності українських технічних регламентів до аналогічних Директив ЄС;

- чітке розмежування контрольних повноважень органів виконавчої влади за надходженням на ринок та обігом продукції і унеможливлення подвійного, а інколи і потрійного контролю за однією і тією ж самою продукцією шляхом, зокрема, запровадження дієвого механізму державного ринкового нагляду спираючись на регулювання ЄС. Прийняття відповідного Закону «Про ринковий нагляд» забезпечить справедливе розподілення відповідальності між державними установами стандартизації, акредитації та оцінки відповідності, а також захисту прав споживачів та сприятиме повномасштабному реформуванню системи технічного регулювання в Україні;

- нормативне забезпечення остаточного скасування обов'язкової сертифікації харчової продукції; запровадження на практиці механізму визнання європейських сертифікатів, виданих, наприклад, на медичні вироби, без проведення додаткових перевірок (зокрема, з позначкою CE) та приєднання до Угоди з оцінки відповідності та прийнятності (Agreement on Conformity Assessment and Acceptance - ACAA);

- реформування системи безпечності харчової продукції, ґрунтуючись на нормах і принципах побудови такої системи в країнах ЄС, зокрема, гармонізація норм щодо маркування харчової продукції, регулювання генетично-модифікованих організмів, регламентування використання харчових добавок тощо.

Покращення ситуації у наведених вище сферах позитивно відобразиться на рейтингу інвестиційної привабливості України та буде сприяти скорішому виходу її з глибокої економічної кризи.

Список використаних джерел:

1. Європейська Бізнес Асоціація. – Режим доступу: <http://www.eba.com>.
2. Презентація в Power-Point «Дослідження Європейської Бізнес Асоціації: Індекс інвестиційної привабливості. III/2010 – 9а хвиля».
3. Матеріали Парламентських слухань у Верховній Раді України на тему: «Економічні реформи: реальність та очікування українського бізнесу», 22.09.2010р., м.Київ.
4. Проект Американської торгівельної палати в Україні «Співробітництво з метою підвищення конкурентоспроможності економіки України», 2010р. Київ.